

Quadragesima die

A negyvenedik napon Márton Áron lelke még egy utolsó körútra indult hazája földjén. Magasan szállott az erdélyi falvak, városok, erdők, mezők, templomtornyok és furcsa, de neki mégis oly ismerős, cukorsüveg alakú hegycsúcsok fölött. Ilyen magasan még sohasem repült a testtől való szabadulás után.

November eleje volt, a magasan fekvő székely falvak már hóbundába burkolóztak, a szekerek elé fogott lovak orrlikai párát prüszköltek – persze ezt a püspök nem látta, csak elképzelte. Csíkszentdomokos nem is olyan apró falva fölött valamelyest lassított röptén, és ha lehet, még nagyobb szeretettel nézett le, pedig soha nem tett különbséget szülőfaluja és más települések lakói között... Ha nem lett volna fényből ég felé törő lénye, talán még könnycseppeket is hullajtott volna. Életében ritkán sírt, de most visszagondolt arra, hogy amikor mégis – édesanyja és -apja halálakor –, egy idő után elapadtak a könnyei, bár ő még sírt volna, de nem volt mit: szinte fizikai fájdalmat érzett, ahogy kiürültek a könnyzacskói. Ha most lettek volna könnyei, gyémántkemény jéggé dermedtek volna hulltukban. Idefönt nagyon hideg volt.

Pár perce még Kolozsvár fölött hasította az eget, ott enyhébb idő uralkodott, a kincses, büszke városban még nem esett le az első hó. A Szent Mihály-templom tornya magasan az ég felé nyúlt, akár egy hatalmas, fohászkozó kar, mint ha egykori legendás hitszónoka és püspöke lelkét akarta volna elérni, még egyszer utoljára. Ahogy Márton Áron lelke ott keringett egy kicsit a templom fölött, a torony mintha mindig feléje mutatott volna – számára olybá tűnt –, de legalábbis mintha követte volna az emberi szemnek láthatatlan lélek útját. Feléje nyújtózott, akárha meg akarta volna érinteni, hogy elköszönjön tőle. Márton Áron tudta, hogy ez csak érzéki csalódás, de azt is tudta, hogy számára már minden érzéki csalódás is csak érzéki csalódás. Hiszen nincsenek érzékszervei, mint ahogy teste sincs, csak a porhüvely a gyulafehérvári székesegyház kriptájában. „De hát én mindig veletek maradok, testvéreim Jézus Krisztusban. Ne köszönjete el tőlem!” – futott át rajta. Alighogy ezt végiggondolta, tengerzú-

gásra emlékeztető hang ütötte meg lelki fülét, és először nem tudta, mi az. (Időközben, a halála óta eltelt negyven napban rájött, hogy a földi élet nyúgei és a földi kínok távoztával sokkal kifinomultabbak lettek a túlvilági észlelésszerveik.)

Hallgatta egy ideig, feszülten hallgatta, mi lehet ez a különös mormogásóceán, aztán lassan külön emberi hangokat volt képes elkülöníteni a nagy zsongásban. Sőt hamarosan rádöbbedt, hogy rengeteg emberi imából adódik össze ez a zsongás... Erdélyi testvérei imádkoztak őhozzá vagy a lelki üdvéért, vagy azért, hogy a közbenjárását kérjék valami nemes cél érdekében. Egészen érzékenyült, amikor a legtöbb imádkozó hang „Szent Áron”-nak szólította. Már életében többször nevezték szentnek, egyszer maga a római pápa mondta ezt róla az ő jelenlétében, amikor fiatalabb munkatársaival audienciára ment hozzá Rómába, máskor meg egy másik munkatársa állította ugyanezt róla II. János Pálynak, Szent Péter későbbi utódának.

Nem tudta, hogy most mi történt pontosan, és hogy miért most hallja először ezeket az imákat így együtt és ilyen intenzíven, de az imákkal együtt érezte azt is, hogy olyan erővel árad felé a szeretet alulról is, mintha az valami forró légáramlat volna a jéghideg légtérben. Áramlat, amely az ő légies lényét szinte tolja fönnébb, egyre fönnébb... Nem volt még nagy gyakorlata a túlvilági életben, azt sem értette, miért kellett bolyongania így negyven napig ég és föld között, ebben a köztes létben. Nem mintha rossz lett volna, inkább olyan volt, mintha lehetőséget kapott volna a Megváltótól, hogy fájdalom nélkül emlékezzen vissza életére, mielőtt belép a mennyország kapuján. Talán ajándék volt az Úrtól, hogy búcsút vehessen a honi tájaktól és földijeitől. Azt tudta, hogy semmi sem történik ok nélkül, hogy nincsenek véletlenek, tisztában volt vele, hogy az Úr minden porszemet számon tart, hát még a közvetlen szolgálait, az Anyaszentegyház papjait és főpapjait!

Aztán arra gondolt, talán azért van még lent, hogy még egyszer utoljára megbánhassa bűneit, ha maradtak még, hogy teljesen megtisztulva járulhasson az Úr színe elé. Azt tudta, hogy egyszerű emberi számítás szerint ő már most is szent, vagyis tökéletesen tiszta, de hátha vannak még olyan bűnei, amelyeket még maga sem ismert fel, és amelyekért még nem kapott feloldozást? Hiszen nem éppen ő ostromozta oly sokszor magukat a keresztényeket, többes szám első személyben, azaz önmagát is beleértve ebbe a hatalmas, egyetemes közösségbe? A papjait meg a népét is talán elvakította az a szelíd, de szigorú és határozott emberi és főpásztori tartás, amit megtestesített. Talán a környezete tökéletesnek tartotta, ezért esetleg nem vette észre, hogy ő is bűnös. Hogy talán még többet tehetett volna az egyházért, az elszakított erdélyi magyarokért vagy épp az ellehetetlenített görög katolikus hitsorsosaiért, akiknek jó része román volt. Eszébe jutott diadalmenete a csíksomlyói búcsúba 1949-ben az ajándékba kapott fehér lovon, még a letartóztatása előtt: arra gondolt, hátha mégiscsak igaza volt annak a provokátornak a tömegben, hogy Jézusnak elég volt egy számár is a Jeruzsálembe való bevonuláskor... Lehet, hogy le kellett volna szállnia a lóról,

nehogy azt higgyék, hogy az Urat utánozza? De aztán az ötlött fel benne, hogy a székely legények örömmel, tiszteletből és főleg szeretetből ültették fel a lóra, mint egy élő legendát, és szeretetből vették körül, s vigyázták lovagló püspöküket, nehogy bántódása essék: azzal szerzett örömet híveinek, hogy lóháton maradt, s elfogadta az ajándékot... Vagy korábban, amikor még fiatal pap volt, beszélgetés közben engedélyezte tanítványai számára, hogy ők is dohányozzanak. Lehet, hogy nem lett volna szabad, hiszen egészségtelen szokás. De aztán ismét jött a belső válasz: „Ha én rosszat teszek az egészségemnek, nem tilthatom meg a követőimnek, hogy ők is ugyanígy tegyenek. Hiszen egész életemben a legfontosabb a személyes példamutatás volt, még a szentbeszédeimnél és a körleveleimnél is sokkal fontosabb: attól tiszteltek, szerettek a híveim, hogy mit teszek, milyen személyes áldozatot hozok értük, milyen személyes példát mutatok. A vak tekintélyelvűség szöges ellentétben állott az elveimmel.”

Vagy talán ez a negyven nap valamiféle próba, amin át kell esnie, mint Jézusnak a pusztában, amikor megkísértette a sátán? Ő nem érezte, hogy kísértésbe esett volna itt, a felhők közelében, bár lehet, hogy létezik olyan kísértés, amelyről az ember nem is tud. Mit tudja ő, hogy Jézus Krisztus milyen kínokon mehetett keresztül a pusztában?... Viszont azt tudja, hogy a Getsemani-kertben vért izzadt a félelemtől, pedig Isten fia volt. Ő maga is, a már életében szentnek tartott püspök is mit talált mondani a halál közeledtekor: „*Circumdederunt me gemitus mortis*”, vagyis „Megkörményezett engem a halál szomorúsága.” Magától bukott ki a száján ez a mondat, és éppen latinul, a szent nyelvek egyikén, pedig korábban úgy érezte, nincs mitől félnie, hiszen ugyanúgy átadta már lelkét az Úrnak, mint majd' kétezer esztendeje Jézus az Atyjának. És mégis. Az ember, amíg a földön van, csak ember marad. Emberi érzésekkel, emberi félelmekkel. Visszagondolt a szentek hosszú sorára, és megnyugvással állapította meg, hogy rengetegen hihetetlen gyötrődéseken mentek keresztül, míg eljutottak az igaz hitre, sőt sokan egyáltalán nem is tudták magukról, hogy milyen messzire vannak még Istentől, vagy mennyire kerültek közel Hozzá. Erről eszébe jutott egyik barátja, Illyés Gyula anyaországi költőfejedeleme, aki egyszer neki dedikálta a *Kháron ladikján* című könyvét, és ennek kapcsán üzenetesen alakult ki köztük egy közvetítőn keresztül. Illyés azt írta a kötetbe: „Áronnak, felfelé nézve, Gyula”. Mire ő, a közvetítőnek: „Mondd meg Gyulának, hogy elolvastam a könyvét. Azt üzenem neki, hogy ő is hívő, csak viaskodik az Istennel, mint Jákob az angyallal.” Ez annyira szíven ütötte barátját, hogy eme választ küldte vissza neki: „Mondd meg Áronnak, hogy rendelkezék velem, az eszemmel, a tollammal, azt teszem, amit kíván.”

Végül azt a következtetést vont le, hogy kétféle ember kerül a legközelebb Istenhez: az egyik fajta az, aki egyszerű hívő, nyíltszívű és jóindulatú, és szívből hisz, kételyek nélkül – ilyenek a jámbor parasztemberek; a másik pedig a zseniális, tanult elme, aki szüntelenül vívódik, aki igyekszik összeegyeztetni az általa szinte irigyelt egyszerű hitet az Ésszel, a Rációval. És éppen azért vívódik, mert a kettő összeegyeztethetetlen...

Most a Kárpátok vízválasztóján repült át a lelke, mert lehetetlen, hogy a moldvai csángóktól is búcsút ne vegyen, és ekkor önkéntelenül arra próbált visszaemlékezni, vajon őneki milyen hite volt, amikor a Nagy Háborúban közkatona-ként, majd hadnagyként több fronton is szolgált. Talán azért gondolt erre, mert először egy Keleti-Kárpátokbéli hadszíntéren, Ojtozban harcolt, s csak később küldték az olasz frontra, a doberdói vágóhídra. Ő kiben, miben hitt abban az esztelen pusztításban? Maga sem tudja már... A papi hivatást csak megkésve választotta.

Ekkor furcsa érzése támadt, amit alig alkart elhinni: nem létező testén sajogni kezdtek a világháborús sebesülése nyomai. De hiszen már nincs is teste! Ekkor bevillant neki, hogy a lábamputációs katonák a hadszíntereken azt nyögték, hogy nagyon fáj az elfagyott, nem létező lábfejük... A puszta gondolat hívja elő ezeket a különös érzéki csalódásokat állandóan?

A reggeli napfényben fürdő Pusztinára nézett le szeretettel eltelve, és a falut övező világoszöld mezők és sötétzöld fenyvesek váltakozásában gyönyörködött, s közben az járt az eszében, hogy az a legszebb, amikor az ember nem is Istent keresi, hanem csak teszi a dolgát a legjobb tudása szerint a földi létben, ami adott néki. Talán az a legnagyobb ajándék, amikor emberként helyállhat a nagyvilágban ott, ahova éppen Isten vezérli, az Ő kifürkészhetetlen akaratából. „Isten veletek, messzire elcsángált kedves bárányok, ha szenvedtek is az elhagyatottságban, veletek az Isten és a Miurunk Jézus Krisztus kegyelme, s majd én is közbenjárók az érdeketekben. Krisztus Urunk is az elveszett báránynak örvendezett a legjobban.”

Ekkor a püspök ismét meleg légáramlatot érzett alulról, sokkal erősebbet, mint az elmúlt negyven napban bármikor, és tudta, hogy ez most már az utolsó. És utolsó gondolata a köztes létben az a fogoly sas volt, amely rövid ideig a rabokkal együtt a máramarosszigeti börtön lakójává vált. De miért is jutott eszébe a sas esete, tűnődött magában. Talán mert most ő is úgy érezte magát a felfelé zúduló légáramban, ahogy a nemes sas vitorlázik egyre feljebb kedvező széláramlatokkal, hatalmasra terjesztett, mozdulatlan szárnyakkal.

Az történt, hogy egyszer a „kivégzőtábor”-nak nevezett intézmény politikai tisztje vadászat közben megsebesített egy sast. Bevitte a börtönbe, és – ki tudja, miért? – egy vécéfülkébe zárta. Egy alkalommal ő, Áron püspök és egy fogolytársa együtt fűrészelt tűzifát a börtönudvaron, a vécéablak alatt. Egyszer csak ő észrevette, hogy a madár kidugja a fejét az ablakrács között, és az égboltot nézi. Ekkor így szólott társaihoz: „Nézzétek csak, mennyire akarja ő is a szabadságot!” Később a politikai tiszt kitétte a sast az udvarra, de lekötött szárnyakkal. Miután a sas egy darabig sétálgatott az elítéltek között, a börtön egyik vezetője ugratni akarta a politikai tisztet, és eloldotta a sas kötelékeit. Az egy darabig próbálgatta a szárnyait, majd kirepült a börtönből. De csak az erdő széléig jutott, mert nem volt még elég ereje. Ott aztán vadászok meglőtték. Hej, a máramarosszigeti börtönből még egy sasnak sem volt könnyű a szabadulás! Igen, ő is olyan volt, mint a sas: hiába kötötték le, mindig szabadulni akart, még ha lehetetlen

volt is. Viszont a lelke és hite szárnyalását a rabságban sem foghatta vissza senki és semmi.

Mindennek rendelt ideje van – merengett, ahogy egyre magasabbra emelkedett a Kárpátok bércei fölé, és ahonnan letekintve már az alatt gomolygó felhők is csak dús tejszínhabnak látszottak egy végelethetetlen kávéscsészében. – Ideje a születésnek, a gondtalanságnak, a háborúskodásnak, az elhivatottságnak, ideje a kemény munkának, a gyötrő szenvedéseknek, a megaláztatásnak, a fogságnak és ideje a fogságból való dicsőséges szabadulásnak. Ideje a halál-félelemnek és a meghalásnak. És végül ideje az Úr színe elé járulásnak.

*

Volt róla fogalma, milyennek látszik a Föld felülről: a különféle felhőrétegeken áthaladva az ember emelkedés közben lassan látni kezdi a Föld görbületét, az ég egyre mélyebb kék lesz, végül szinte fekete, ahogy egyre ritkul a földet anyaméhként óvó légkör.

De amikor a püspök lelke épphogy érzékelné kezdte a mélyülő kékséget, hirtelen valami nagyon fényes újabb felhőrétegbe került – legalábbis ő így vélte. Kissé tanácstalanul repült tovább felfelé, és arra gondolt – előző gondolatmenetét folytatva: „És ideje van új, ismeretlen jelenségek megismerésének. *Sursum corda!* – biztatta magát ismét latinul. – Ne csüggedj!”

Először vakító fehérség ölelte körül. Gyerekkorában látott egyszer nyár derekán egy másik sást, amely belerepült egy hatalmasan az ég felé tornyosuló gomolyfelhőbe, amely hófehéren sugárzott a napfénytől. Élénk fantáziájával elképzelte, milyen lehet a felhő belülről a sas szemével. Most eszébe jutott ez az emlék, és úgy gondolta: ilyen lehet. Hol erősebb, hol egy kicsit gyengébb volt a fény, s mintha valami fehér lények suhantak volna benne. A nagy fehérség valamilyen ütemre pulzált is, de először nem jött rá, milyen ütemre, aztán hirtelen nagy szárnyasuhogásra lett figyelmes, mint amikor egy sas leszáll valahova.

De nem sas, hanem egy angyal termett mellette. Fehérebb volt a fehérségnél, bár szárnyai néha a szivárvány színeiben villantak meg, ha mozgatta őket. Termete emberfeletti emberé: legalább két és fél méter magas lehetett.

– A Miurunk szent szívének dobogása ez, Áron püspök! Légy üdvöz a mennyek országában! Szent Mihály arkangyal szolgája vagyok, és azért kaptam én a feladatot, hogy Megváltónk színe elé kíséreljek, mert Szent Mihály napján adtad át lelked Teremtődnek.

A püspök úgy érezte, rogyadozik a lába a megilletődöttségtől, pedig már nem is volt lába. Fénylény volt ő is, mint mindenki más a mennyek országában, de nehéz volt szabadulni a megszokott földi érzésektől. Ezért az angyal erős kezével gyengéden megszorította az övét, pedig ugyebár már keze sem volt, mégis olybá tűnt, hogy az angyal így biztatja.

– Jer, Áron püspök, repülj utánam, nem követjük a szolgálati utat, nem haladunk át a mennyország kapuján.

– És miért nem, kedves angyal?

- Mert az olyan szentek számára, mint te, Szent Péternél nincs vámvizsgálat. Az utasítás szerint téged egyenesen az Úr színe elé kell vigyelek.

Engedelmesen suhant az angyal mögött. Tér és idő mintha teljesen megszűnt volna, „még az is lehetséges, hogy egy helyben vesztegelünk” - tűnődött.

- Igen, Áron püspök, tér és idő itt nem létezik - találta ki gondolatait az arkangyal szolgálja. - A tudomány törvényei itt érvényüket veszítik. Noha ez az igazság birodalma, eleinte még itt is ragaszkodunk valamelyest a látszathoz, kivált az újoncok esetében, mint te vagy. Hogy könnyebben alkalmazkodhass a mennyországban uralkodó törvényekhez. Példaképp mondom néked: egy szempillantás alatt ott teremhettünk volna Krisztus Urunk színe előtt, de úgy teszünk, mintha szállnánk hozzá.

Szállottak hát még egy darabig - ki tudja, meddig? -, aztán a nagy, rapszodikus hullámzó fehérség kellős közepén valami sötétebb tárgy és egy embe-
rinek tetsző alak bukkant elő egyenesen előttünk, a távolban...

...ami nagyon is közelinek bizonyult. Alighogy Áron püspök föleszmélt, az előtte álló, hófehér köpenyes férfiú már el is bocsátotta a kísérőjét: - Köszönöm, angyalom, távozhasz!

Márton Áron csak állt, a semmibe gyökerező lábbal, és próbálta fölfogni, kivel is áll szemben - annak ellenére, hogy tisztában volt vele, kihez vezette az angyal. A hófehér köpeny, amely - ha lehet - a fehér összes eddigi árnyalatát túlszárnyalta földöntúli fényével, egy hosszú, szőkés hajú férfiú volt, akinek ábrázata végtelenül nyájas és sugárzó volt, és egyenesen az ő szemébe nézett. A férfiú egy sötét, mahagóninak tetsző, kecskelábú asztal mellett állott, jobb kezét, hosszú ujjait annak lapján nyugtatta. És ez a férfiú egyszer csak elébe ment Márton Áronnak, nem várta meg, hogy a magyar püspök lépjen oda hozzá. Áron leroskadt a semmi padlatára a férfiú lába elé, amely kivillant fehér köpenye alsó szegélye alól.

- *Salve, mi Domine Sanctissime, Redemptor noster...* - nyökögte latinul, azt se tudta, mit, csak úgy kibukott belőle. A teológián történetesen nem tanították, hogyan illik üdvözölni Jézus Krisztust, amikor találkozunk vele.

- Üdvöz légy nálam, ime, hát meglelted hazádat, drága fiam, testvérem, Áron püspök! - szólította meg bársonyos, barátságos hangon a Megváltó. - Ne szeretartásoskodj itt nekem, kelj föl, szeretnék megölelni!

Áron föltápáskodott, és átölelték egymást az Úrral. A Szent Szív most egyenesen Áron torkában dobogott. Aztán Jézus szelíden eltolta magától, de még mindig két kézzel fogta a püspök vállát.

- Ja, és beszélj csak nyugodtan magyarul, testvérem, hiszen tudod, hogy a Szentlélek Isten kegyelméből értjük, amit a másik mond akkor is, ha mindenki a saját nyelvén beszél... Na, gyere, foglalj helyet ennél az asztalnál, itt a jobbomon. Tessék!

Áron letelepedett egy karfás mahagóni székre, és az asztalfőre ülő Jézusra nézett.

- Tudod, Áron testvérem, hogy te vagy ennek a napnak a hőse?

- Uram, hogy érted ezt? Nem tettem én ma semmit, hiszen negyven napja halott vagyok...

- Azért vagy hős, mert amerre csak búcsúzásképpen elrepültél Erdély egén, a földön csupa jó dolgok történtek.

- Mik, Uram? - kíváncsiskodott Áron püspök.

- A földijeid sokkal boldogabbak voltak ma, mint máskor, de nem tudták, miért... A szülő nők fájdalmai szokatlanul enyhék voltak, a megszületett csecsemők egytől egyig egészségesen jöttek a világra, a szerelmesek mind önfeledten vidámak voltak, akárcsak a parasztudvarokon játszó gyerekek, akik közül egyetlen egynek sem sérült meg a térde esés miatt, egyáltalán: a lurkók talán egyetlen durva csínyt sem követtek el testvérük vagy tanáraik ellen, a régi haragosok mind kibékültek egymással, a nagybetegek fellélegezhettek, mert bajaik enyhültek, a haldoklók megnyugodtak Atyám akaratában, és mindennel és mindenkivel megbékülve hunyták le örökre a szemüket, a börtönökben sínylődő politikai és köztörvényes foglyok fényesebbnek látták és melengetőbbnek érezték a vékonyka pászma napfényt, amely hideg cellájuk rácsos ablakán át a csíkos rabruhájukra vagy meggyötört orcájukra vetült, a költők szebbnél szebb verseket írtak, a gondolkodók villanásszerűen beleláttak a lét és a menny szent titkaiba.

- De, Uram, ezek a szép dolgok hogyan történhettek miattam?

- Ó, ne tessed már magad teljesen tudatlannak, Áron testvérem! A magasból öfeléjük kiáradó szereteted mívelt csodákat velük.

- És egyébként mi volt a célja ennek a negyvennapos időzésemnek ég és föld között?

- Ha csak ezt a mai napot nézzük, már akkor is volt értelme, nem? - felelte halkan az Úr.

- De igen, Megváltónk! Most, hogy... szánsz rám egy kis időt, szeretném megragadni az alkalmat, hogy... - A püspök hangja egy pillanatra elakadt, nem találta a szavakat, amelyek híven kifejezhették volna összes feltoluló érzését. - Hogy ennyi erőt és útmutatást, hitet és szeretetet és kegyet kaphattam Tőled, Uram... Ne haragudj, hogy épp most hagy el az ékesszólásom... nem tudom, mi van velem... ne haragudj...

- Egy szót se többet, testvérem! - intette le barátságosan mosolyogva Jézus, és megpaskolta a püspök nem létező bal kezét, amely az asztalon nyugodott. - Egy szót se többet. Te már olyan sok ékesszóló beszédet tartottál híveidnek, annyi erőt öntöttél beléjük, és ezzel annyi lelket mentettél meg az üdvösségnek, hogy itt az ideje a hallgatásnak is. Te már bőven megtetted a magadét. Nem kell hálálkodnod. Értem, hogy meg vagy illetődve, de tudd, hogy elakadó szavaid nekem többet mondanak mindennél. Inkább én szeretnék köszönetet mondani neked, szent testvérem, hogy a kegyelemmel, amit tőlem kaptál, tökéletesen sáfárkodtál! Neved örökké fényeskedni fog a földön és az égben. Az egyház először boldoggá, aztán szentté avat. De ezzel nem mondtam újdonságot, hiszen már életedben sokan annak tartottak. Azért mondok köszönetet, Áron, mert szabad akaratod volt, mint minden embertársadnak, és mindent - érted? -,

mindent, amit elértél és amit embertársaidért cselekedtél az én nevében, saját magadnak köszönhetsz! Elkallódhattál volna, és most senki nem tudna rólad... Azt nem állítom, hogy titokban nem hívtalak el, de magadnak választottad ezt az elhivatottságot. Sokan vannak az elhívottak, de kevesen a választottak, tudod jól, Áron testvérem. Most előre szólok, nehogy tiltakozni merj, mert röviden összehasonlítom kettőnk munkálkodását...

– De, Uram... – szegült ellen a parancsnak Áron püspök.

– Mondtam, hogy ne tiltakozz! Engedelmeskedj akaratomnak! – Sazzal a püspök lekapta tekintetét Jézusról, és bűnbánóan az asztallapot kezdte bámulni.

– Én, a fiatal próféta, akit egyházalapítónak mondanak, harminchárom éves koromban meghaltam a kereszten. Akkoriban sokkal egyszerűbb volt a világ, mint ma. Egy társadalom sokkal egyszerűbben és hierarchikusabban épült fel, mint a mai társadalmak. – Ekkor Márton Áron félénken felpillantott, és még mindig bűnbánóan elmosolyodott. Az Úr úgy beszélt, mint egy szociológus. Ő ifjúkorában sok szociológiai könyvet olvasott. – Én nem egyházvezető voltam, nekem csak egy kicsiny nyájam volt, amit terelgettem a beszédeimmel, az írások magyarázatával, és az akkoriban is dúló gyűlölséggel szemben valóban kitaláltam a szeretet vallását. Ez nem volt olyan nagy dolog. Megfelelő lelki alkat kellett hozzá. És az nekem megvolt. A többi már könnyen jött: a nyáj gyarapodott, növekedett, akár csak az erkölcsi tekintélyem és a tiszteletem a nép körében. Az a bonyolult, hierarchikus szerkezet, amivé az egyház lett – melynek én csak a lelki magvát vettem el –, nem az én művem. Én az utolsó vacsorán csak elbúcsúztam szeretett tanítványaimtól, semmi egyéb nem történt. Ráadásul az alatt a néhány év alatt, amikor a nyilvánosság elé léptem és tanítottam, olyanokat is mondtam, amik egész egyszerűen nem valósultak meg úgy, ahogy mondtam. Például az a kijelentésem, hogy „Nem múlik el ez a nemzedék, míg mindezek a dolgok meg nem lesznek”, vagyis hogy hamarosan még egyszer eljövök a földre a világ uraként, nos, ez valótlan állítás volt. Lassan kétezer év telt el a halálom óta, és még mindig nem jöttem el. De akkor úgy éreztem, ezzel is biztatom a kicsiny nyájat, hogy tartson ki a tanításaim mellett. Egy ifjú, lelkes fantasztá voltam, Áron. A tisztaság, a tiszta erkölcs és a szeretet fantasztája. És bár nem mondtam igazat, mégis az én tanításaimból kisarjadó vallás lett a leghatalmasabb a világon. Őszintén szólva nem is hittem volna, hogy a hatalmas Római Birodalomban képes lesz gyökeret verni, sőt, hogy mindössze három évszázaddal utánam államvallássá válik. Az emberi sorsom alighanem akkor pecsételődött meg, amikor kiűztem a kufárokat a templomból, amiben ugyan igazam volt, de mégis, a hirtelen feltámadó harag indított erre a tetre. És a harag általában rossz tanácsadó. Ha ez nem történik meg, valószínűleg egészen máshogy alakulnak a dolgok... És most vegyünk téged, Áron testvérem! Te nyolcvannégy esztendőt éltél a földön, és ebből negyvenkettőt Erdély római katolikus püspökeként. Majd' tíz évvel tovább voltál főpásztor, mint amennyit én összesen éltem! Te egy igencsak hierarchikus felépítésű, hatalmi szerkezetűvé vált egyháznak lettél a szolgájává. Ennek a egyháznak rég kialakult, bonyolult dogmarendsze-

re volt, és meglehetősen el is távolodott az egyszerű hívektől. A vallásgyakorlás régóta rutinná vált mind a papok, mind a hívek számára. És te, te, Márton Áron, képes voltál az ókoriaknál sokkal bonyolultabb szerkezetű társadalomban életet lehelni a hatalmi jellegű, dogmáktól béklyózott egyházba a hívek javára! És mindezt úgy, hogy életedben egyetlenegy erkölcsi botlásod nem volt, minden lépésed igaznak, helyesnek és gyümölcsözőnek bizonyult mind a híveid, mind maga az egyház, mind a magyarság, mind az európai keresztény értékek számára. Most én mondom néked, hogy ne haragudj, testvérem, de erre tán még én sem lettem volna képes. Te a legnehezebb időszakokban is higgadtan választottad ki az egyetlen helyes utat vagy inkább ösvényt. És mindenkit kíméltél, minden gyarló embert, még a megtévedt erdélyi magyar békepapokat is, óvtál mindenkit, még a főleg román nemzetiségű görög katolikusokat is oroszlánsként védted, mint igaz keresztény, szóval, mindenkit óvtál, védteél, csak önmagadat áldoztad fel. A diktatúra sötét, bűdös, hideg börtöneiben sínylődteél, és képes voltál még onnan is erőt adni, és helyesen irányítani lelkes híveidet. Te igazi csodát tettél, Áron, az egyház elaggott testét ifjává változtattad, és visszavezetted azokhoz a gyökerekhez, amelyek az énáltalam elhullajtott magvakból kapaszkodtak meg a földben. Úgy voltál ravasz politikus és kiváló diplomata, hogy mindig is kerültél a politikát! Az ellened ármánykodó embertelen hatalom egyetlen kiejtett vagy leírt szavadba nem tudott belekötni. Csak annyi tellett tőle, hogy kiforgassa a szavaidat, meg hogy erőszakot alkalmazzon veled és ugyancsak hősként viselkedő paptársaidal szemben. Mert te mindenre kész voltál a béke, a szeretet, a jóság és az igazság érdekében. Engedd meg, hogy kimondjam: még én sem hittem volna rólad, amikor püspökké szenteltek, hogy szinte ilyen bámulatosan tökéletes leszel. Azon tűnődtünk Atyámmal idefönt, hogyan lehet egy földi embernek ilyen pontos erkölcsi iránytűje egy olyan szörnyű században, mint ez a huszadik! Nemcsak szent életű főpásztor, de példamutató ember is voltál az embertelenségben. Én, Jézus Krisztus mint ember nem hiszem, hogy képes lettem volna ekkora bravúrra, ha Atyám annak idején úgy rendelkezik, hogy olyan hosszú élettel ajándékoz meg, mint a pátriárkákat... Nos, Áron testvér, érezd jól magad itt minálunk. Ma este lesz egy szűk körű kis összejevetel ennél az asztalnál, szeretettel meghívlak rá. Rajtam kívül Assisi Ferenc, Aquinói Tamás és a te nemzeted szentje, László király lesz jelen. Kötetlen beszélgetés lesz, meghányjuk-vetjük a világ dolgait, és kicsit évődünk is egymással. Remélem, elfogadod a meghívást – mosolyodott el az Úr, és kacsintott, mert úgyis tudta a választ.

- Nagyon köszönöm, Uram, *non recuso*.

- Jól van, ezt vártam, ha a földön nem utasítottad vissza a munkát, akkor a megérdemelt mennyei örömeiket sem utasíthatod vissza.